

Abukan, B., Çamur G. & Dilmen, F. (2023). Sosyal hizmet uygulama eğitiminin öğrencilerin gözünden değerlendirilmesi: Covid-19 pandemi süreci. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 17-46.

ARAŞTIRMA / RESEARCH

Başvuru Tarihi: 10/06/2023
Kabul Tarihi: 20/06/2023

SOSYAL HİZMET UYGULAMA EĞİTİMİNİN ÖĞRENCİLERİN GÖZÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: COVID-19 PANDEMİ SÜRECİ

Examining of Social Work Practice Education from Students' Perspectives: Covid-19 Pandemic Process

Bilge ABUKAN*

Gülsüm ÇAMUR**

Fatma DİLMEN***

*Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, bilge.abukan@omu.edu.tr, 0000-0002-6690-9351

**Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, gulsum.camur@omu.edu.tr, 0000-0001-5116-2462

***Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, fatmacanim1@gmail.com, 0000-0002-8158-8090

ÖZ

Bu çalışmada, Covid-19 pandemi sürecinde yürütülen sosyal hizmet uygulama eğitiminin öğrencilerin gözünden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu ana amaç doğrultusunda nitel yöntemle dayalı olarak, uygulama eğitimi kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler öğrencilerin görüşleri, deneyimleri ve değerlendirmeleri ile derinlemesine ele alınmıştır. Bulgular, bu süreçte gerçekleştirilen eğitimin uygulama bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine katkı sağladığını göstermekle birlikte uzaktan eğitime özgü önemli bazı sınırlılıklara da işaret etmektedir. Bu bağlamda bu çalışma Türkiye’de uzaktan sosyal hizmet uygulama eğitiminin sonuçlarının araştırıldığı ilk çalışma olması yönüyle değerlidir. Öte yandan sosyal hizmet akademisyenlerinin uzaktan uygulama derslerini yapılandırmalarında, fırsatları ve sınırlılıkları fark etmeleri için kanıt temeli sağlamaktadır. Bu çalışmanın gelişen teknoloji ile birlikte ortaya çıkan güncel eğitim yöntemlerinin sosyal hizmet alanına entegre edilmesine ilişkin literatürdeki tartışmanın bir parçası olması ve eğitim programların yapılandırılma sürecine bilgi temeli sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, sosyal hizmet uygulama eğitimi, Covid-19 pandemi süreci

ABSTRACT

In this study, it is aimed to evaluate the social work practice training during the Covid-19 pandemic process from the eyes of the students. In line with this main purpose, based on the qualitative method, the activities carried out within the scope of the practical training were discussed in depth with the observations, experiences and evaluations of the students. The findings show that the education provided in this process contributes to the development of practical knowledge and skills, but also points to some important limitations specific to distance education. In this context, this study is valuable in that it is the first study to investigate the results of distance social work practice training in Turkey. On the other hand, it provides an evidence base for social work academics to recognize opportunities and limitations in structuring distance practice courses. It is hoped that this study will be a part of the discussion in the literature on integrating current education methods that emerged with the developing technology into the field of social work and provide a knowledge base for the structuring process of education programs.

Keywords: *Distance education, social work practice education, Covid-19 pandemic process*

GİRİŞ

Uygulamalı öğrenme ya da alan eğitimi, sosyal hizmet eğitiminin en temel unsurlarından biridir. Öğrencilerin bu uygulamaları gerçekleştirebilmeleri için üniversiteler, sosyal hizmet kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmaktadır. Bu kapsamda öğrenciler “insani hizmet” örgütlerinde kurum ve eğitsel danışmanın gözetimi altında sosyal hizmet bilgi beceri ve değer temeline dayalı mesleki müdahale süreçlerine aşama aşama dahil olur. Uygulama sürecinde süpervizyon sosyal hizmet eğitiminin olmazsa olmazıdır. Kurumlarda öğrenciye atanan kurum danışmanları deneyimli sosyal hizmet uzmanlarıdır. Eğitsel danışmanlar ise okulda uygulama dersinin yürütülmesinden sorumlu akademisyenlerdir. Hem kurum danışmanı hem de eğitsel danışman öğrencilerin günlük faaliyetlerini ve uygulamalarını değerlendirmekte, öğrencilere süpervizyon vermekte ve öğrencilerin mesleki gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Hızla yayılan ve küresel bir kriz haline dönüşen Covid-19 salgını sosyal hizmet eğitimi bir süre doğrudan etkilemiştir. Bu süreçte zorunlu olarak yüz yüze eğitime ara verilmiş ve uzaktan/online eğitime geçilmiştir. Salgın sosyal hizmet eğitiminin birçok yönünü yeniden düşündürmüş ve derslerin uzaktan/online verilmek zorunda olduğu dönemde eğitimin yeniden yapılandırma gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu gereksinim sosyal hizmet uygulama eğitiminde daha yoğun hissedilmiştir. Çünkü öğrencilerin yerleştirildiği insani hizmet kuruluşları, kısıtlamalara ve sokağa çıkma yasaklarına uyarırken temel hizmetlerini nasıl sunacaklarına dair yeni çözümler üretmek zorunda kalmışlardır. Bu kapsamda kuruluşlar salgının yayılma hızını azaltmak için öğrenci kabul etmemiştir. Hatta kuruluşların bir kısmı uzaktan hizmet sunum modellerine geçmiştir. Ayrıca üniversitelerde bu süreçte öğrencileri hastalıktan korumak için uygulama derslerini uzaktan yürütme kararı almıştır. Bu nedenlerden dolayı pandemi sürecinde pek çok ülkede sosyal hizmet uygulama eğitimleri olağan akışından farklı yürütülmüştür.

Diğer yandan pandemi dezavantajlı grupların bu süreci daha zor atlattıkları, toplumun birçok açıdan farklı sorunlarla baş etmek zorunda kaldığı ve destek ihtiyacının arttığı bu nedenle sosyal hizmet disiplininin ve müdahalelerinin öneminin arttığı ifade edilmektedir (Amadasun, 2020; Holloway ve Henry, 2020; Jonge vd., 2020). Bu nedenle bu süreçte sosyal hizmet için yeni çalışma alanları açılacağı, artan/değişen taleplere yönelik sosyal hizmet öğrencilerinin mezuniyet öncesinde hazırlanması gerektiği ve sosyal hizmet eğitim niteliğinin üzerine çalışmaların yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Amadasun, 2021; Holloway ve Henry, 2020; Jonge vd., 2020). Nitekim literatür incelendiğinde Covid-19 pandemi sürecinde sosyal hizmet eğitiminin odağa alan çalışmaların arttığı görülmektedir (Afrouz, 2021; Amadasun, 2020; Azman vd., 2020; Cabiati ve Gomez-Ciriano, 2021; Dinh ve Nguyen, 2020; McLaughlin vd., 2020; Whelan, 2021). Çünkü pandemi sürecine özgü zorluklara

çözüm üretmek, öğrencilerin mesleki gelişimlerini sürdürmek ve alan deneyimi kazanmalarını sağlamak sosyal hizmet akademisyenleri için önemli bir konu haline gelmiştir.

Literatür incelendiğinde birbirinden farklı çalışmalarda uzaktan eğitimin sosyal hizmet eğitiminde gelecekte önemli bir yere sahip olacağı belirtilmektedir (Kurzman, 2019; Pelech vd., 2013; Tuncay, 2020; Vernon vd., 2009). Bu nedenle uzaktan eğitim modellerine uygun sosyal hizmet eğitiminin tartışılması ve tasarlanması, uzaktan eğitime özgü hem politik hem de alt yapı desteğinin sağlanması ve kalabalık sınıflarla uzaktan eğitim sürecini yürütme gibi durumların araştırılıp geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Kurzman, 2019; Pelech vd., 2013; Vernon vd., 2009). Diğer yandan ulaşım sorunları, maddi olanaksızlıklar ve engellilik durumu gibi sorunların yüzyüze eğitim sürecini zorlaştırdığı dolayısıyla uzaktan eğitimin bu sınırları aşmak ve fırsat eşitliğine katkı sunmak için işlevsel olduğu ifade edilmektedir (Reamer, 2013; Tuncay, 2020). Ayrıca uzaktan eğitim modelinin sosyal hizmet eğitiminde kullanım sürecinin ve yoğunluğunun ülkeden ülkeye değiştiği, dolayısıyla her ülkenin kendi özelinde durumunun değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Crisp, 2018).

Küresel bir sağlık sorunu olarak ortaya çıkan Covid-19 pandemisiyle birlikte uzaktan eğitime zorunlu olarak geçiş yapılmıştır. Bu süreçte uzaktan sosyal hizmet eğitimini odağına alan çok sayıda yeni çalışma yayınlanmıştır. Bu çalışmalarda, pandemi sürecinin getirdiği belirsizliklere yönelik sosyal hizmet eğitim müfredatının güçlendirilmesi ve öğrencilerin pratik bilgi ve becerilerinin artırılması için alternatif yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Afrouz, 2021; Azman vd., 2020). Bu kapsamda bazı çalışmalarda pandemi sürecindeki belirsizliklerin ve eğitimdeki ani değişikliklerinin yeni öğretim yöntemlerine uyum ve eşitsizliğin artması gibi bazı zorlukları beraberinde getirdiği ve durumun sosyal hizmet öğrencilerini ve akademisyenlerini olumsuz etkilediği ifade edilmektedir (Jonge vd., 2020; Whelan, 2021). Diğer yandan pandeminin başlarında öğrenme sürecinin uzaktan yürütülmesi konusunda birçok endişe mevcut olduğu ancak uygulamaların yaygınlaşması ve geliştirilmesi ile faydalarının da fark edildiğini belirtmektedir (McLaughlin vd., 2020). Pandemi sürecinin sosyal hizmet eğitiminde daha çağdaş ve yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasını sağlayacak önemli bir fırsat olabileceği belirtilmektedir (Morley ve Clarke, 2020). Cabiati ve Ciriano (2021) pandemi sürecinde öğrencilerin krize müdahale ve kriz durumlarında yaşanan hak kayıpları gibi önemli uygulama alanlarında doğrudan gözlem yapma şansı elde ettiklerini, bu nedenle bu sürecin mesleki anlamda eğitici olduğuna işaret etmektedir. Başka bir çalışmada ise uzaktan eğitim sürecinde sosyal hizmet öğrencilerinin en çok derslere erişim (teknolojik alt yapı ve bağlantı sorunları gibi) konusunda sorun yaşadıkları ancak krize müdahale ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Dinh ve Nguyen, 2020). Bu kapsamda mevcut altyapının ve olanakların güçlendirilmesi ve sosyal hizmet eğitiminin teori ve uygulama alanlarına özgü öğrencilerin spesifik ihtiyaçlarının giderilmesi ile uzaktan eğitimin katkı sağladığı ve öğrencilerin işbirliğini artırdığı belirtilmektedir (Kuhn vd., 2020).

Uzaktan sosyal hizmet uygulama eğitimi odağında ise sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Kourgiantakis ve Lee, 2020; Mclaughlin vd., 2020). Kourgiantakis ve Lee (2020) çalışmalarında pandemi sürecinde sosyal hizmet uygulama eğitiminde kullandıkları yöntemleri tartışmışlardır. Bu kapsamda simülasyon kullanımıyla öğrencilerin bir rehber eşliğinde vaka görmelerini, müdahale etmelerini ve diğer öğrencilerin de süreci gözlemlemelerini içeren etkinliğin duygu, düşünce ve deneyim aktarımını sağladığı ve kültürlerarası uygulamaya katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kourgiantakis ve Lee, 2020). Bir başka çalışmada ise evde yalnız yaşayan yaşlılarla öğrencilerin telefon aracılığıyla gerçekleştirdikleri mesleki görüşmelerin öğrencilerin pratik açıklarını tamamlamalarını sağladığı ifade edilmektedir (Mclaughlin vd., 2020). Bu kapsamda kendine özgü zorlukları ve eksikleri olan uzaktan eğitim yöntemlerinin pandemiden sonra tekrar gözden geçirilmesi savunulmaktadır (Mclaughlin vd., 2020). Covid-19 pandemisinden bağımsız olarak ise sosyal hizmet eğitiminin tamamen teknoloji tabanlı gerçekleştirilmesinin olanaksız olduğu çünkü sosyal hizmet eğitimin mihenk taşı olarak etkileşimin ancak yüzyüze eğitim ile nitelikli olarak sağlanabildiği vurgulanmaktadır (Tuncay, 2020). Bu bağlamda uygulama eğitiminin sadece uzaktan yöntemler ile gerçekleştirilmesinden ziyade yüz yüze eğitimle eş zamanlı olarak tamamlayıcı ve güçlendirici nitelikte kullanılmasının yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada da Covid-19 pandemi sürecinde uygulama derslerinin "o koşullar ve süreç" içerisinde nasıl yapılandırıldığı ve elde edilen sonuçlar bu kapsam ve sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Kuşkusuz sosyal hizmet eğitimi için yüzyüze etkileşimin önemi tartışılmaz bir gerekliliktir ancak değişen koşullar ve gereksinimler çerçevesinde sosyal hizmetin temel unsurları ile etik ilke ve değerler dikkate alınarak bu yeniliklerin eğitim sürecine nasıl dahil edilebileceği de tartışılmalıdır.

Covid-19 Pandemi Sürecinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Sürdürülen Sosyal Hizmet Uygulama Eğitimi

Bilindiği gibi Covid-19 pandemi sürecinde alınan tedbir kararları nedeniyle yükseköğretim süreci bir süre online /uzaktan eğitim yoluyla devam etmiştir. Buna bağlı olarak sosyal hizmet bölümleri de hızlı bir biçimde eğitim süreçlerini revize etmiştir. Pekçok bölüm kendi olanakları temelinde bu süreci yapılandırmış ve eğitimin nitelikli olarak devam edebilmesi için çaba göstermiştir. Bu bağlamda bu sürece özgü olarak sosyal hizmet uygulama eğitiminin Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde nasıl yapılandırıldığı açıklanması gerekli görülmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki uygulama derslerinin öğrenme çıktıları dikkate alınarak öğrencilerin sosyal hizmet uygulama yetkinliklerini geliştirmek hedeflenmiş ve etkinlikler aktif bir danışmanlık (süpervizyon) süreci ile yürütülmüştür. Uygulama derslerinin genel anlamda öğrenme çıktıları; planlı değişim sürecinin basamakları çerçevesinde sosyal hizmet mühadale düzeylerini (birey, aile, grup, toplum) gerçekleştirmek, sosyal

hizmetin sorun alanlarına yönelik bir araştırma ya da proje geliştirmek, kurum ve alan tanıtma raporlarını yazarak uygulama yapmış olduğu alana dair farklı bilgi türlerini gözden geçirmek, mevzuata hakim olmak, müracaatçı ile mesleki görüşmeler yapmak, mesleki raporlar yazmak, kurumda görev yapan meslek elemanları ile meslektaş olma yetkinliğini geliştirmek adına örnek/iyi uygulamaları dinlemek, dahil olmak, gözlem yapmak, sosyal inceleme ve görüşme süreçlerini izleyerek tartışmak ve mesleki uygulamaları bilgi, beceri ve değer temelinde eleştirel bakış ile irdelemektir. Bu öğrenme çıktılarına erişebilmek için pandemi sürecinde uygulama eğitimi aşağıdaki gibi planlanmıştır:

Yarıyıl içi etkinlikleri olarak öğrencilere aşağıdaki sorumluluklar verilmiştir;

Makale kritik etme. Sosyal hizmet alanında yayınlanan dergilerden seçilen bir makaleyi öğrencilerin eleştirel bakışla kritik etmeleri istenmiştir. Ayrıca makale kritiğinin nasıl yazılacağı ile ilgili bir şablon öğrencilere verilmiştir. Rapor yazma becerisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Vaka analizi. Danışman tarafından verilen vaka örneğini; öğrencilerin sistem kuramı, ekolojik sistem kuramı ya da güçlendirme yaklaşımı temelinde analiz etmeleri ve bu vakaya ilişkin müdahale planı geliştirmeleri istenmiştir. Vaka incelemesi ile ilgili kapsamlı şablon öğrencilere verilmiştir. Kuram ve uygulama bütünlüğünü sağlama becerisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Konuk uzmanlar ve raporlaştırma. Bu etkinlik ile öğrencilerin sosyal hizmet disiplininin özel uzmanlık alanlarını tanımaları, uygulamaları uygulayıcıların deneyimlerinden öğrenmeleri ve vaka analizleri ile pratik deneyim kazanmaları amaçlanmıştır. Bu kapsamda öğrenciler her hafta deneyimli bir sosyal hizmet uzmanı ile uzaktan toplantılar aracılığıyla bir araya gelmiştir. Bu derslerde sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları alanı vaka örnekleriyle anlatmış, bu alandaki görevlerini, sorumluluklarını ve yasal mevzuatı aktarmıştır. Öğrenciler sosyal hizmet uzmanlarının sunumlarından edindikleri bilgileri, gözlemleri ve kişisel değerlendirmeleri rapor olarak düzenlemiştir. Danışmanlar ise bu raporları düzenli olarak kontrol etmiş ve öğrencilerle birlikte değerlendirmiştir. Dönem içerisinde toplamda farklı sosyal hizmet alanlarında görev yapan 11 sosyal çalışmacı derse konuk olmuştur. Farklı uygulama örneklerini eleştirel bakış açısı ile yeniden ele alma becerisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Rol canlandırma. Uygulama dersi kapsamında danışman süpervizyonunda öğrenci grubunun her hafta online bir oturumla bir araya gelerek ilgili bir konu ya da sorun üzerinden rol canlandırmaları yapmaları planlanmıştır. Bu görüşmelerde danışmanlar gözetiminde planlı müdahale sürecinin tüm aşamaları canlandırılmıştır. Bu süreçte her hafta iki öğrenci karşılıklı olarak (bir öğrenci sosyal hizmet uzmanı, bir öğrencinin müracaatçı) rol canlandırması yapmıştır. Böylece tüm öğrencilerin hem sosyal hizmet uzmanı olmayı hem de müracaatçı olmayı deneyimlemesi sağlanmıştır. Bu kapsamda rol canlandırma süreci aşağıdaki gibi planlanmıştır.

- Gelen müracaatçının başvurusunun değerlendirilmesi ve ilk görüşmenin (tanışma ve bağlantı kurma) gerçekleşmesi,

- Öndeğerlendirme aşaması,

- Müracaatçı ile planlamanın yapılması; hedeflerin belirlenmesi, sözleşme yapma, müdahale aşamasında her bir sorunun/durumun ele alınması ve çözülmesi (canlandırmadan sonra ders içinde her bir müdahale değerlendirilebilir),

- Son değerlendirmenin gerçekleştirilmesi,
- İlişkiyi sonlandırma ve örnek bir izleme görüşmesi.

Mesleki müdahale yöntemlerini planlama, uygulama becerisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Gruplarla sosyal hizmet çalışması. Her danışman ve öğrenci grubu, belirledikleri bir sorun ya da gereksinim temelinde gruplarla sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirmiştir. Grup üyelerinin danışman grubunda yer alan öğrencilerden oluşması ve grup oturumlarının online gerçekleştirilmesi tasarlanmıştır. Ayrıca her hafta grup liderinin değiştirilerek ve grup içerisinde üyelerden dönüşümlü olarak bu görevi yapmaları sağlanarak grup oturumları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca o haftanın grup lideri tarafından süreç raporunun yazılması planlanmıştır. Grup çalışması taslak programı ve süreç raporu yazımına ilişkin şablonlar öğrencilere verilmiştir. Mesleki müdahale yöntemlerini planlama, uygulama becerisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Yarıyıl sonu etkinlikleri olarak ise öğrencilere aşağıdaki sorumluluklar verilmiştir;

Makale yazma. Öğrencilerden sosyal hizmet alanıyla ilgili derleme makale yazmaları istenmiştir. Ayrıca bu makalenin nasıl yazılacağı ile ilgili bir şablon öğrencilere verilmiştir. Sistemik olarak bir konuyu araştırma ve yazma becerisi geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Makaleyi sunma. Bir üst basamakta yer alan makalelerin danışman eşliğinde sınıfa sunulması planlanmıştır. Sunumlarda öğrencilerden görsel / işitsel materyallerden yararlanmaları istenmiştir. Sunum yapma becerilerinin geliştirmesi hedeflenmiştir.

Okuma listesi ve rapor hazırlama. Dönem başında danışman hoca tarafından öğrencilere bir okuma listesi verilmiştir. Öğrencilerin dönem sonuna kadar bu okumaları tamamlamaları ve bu okumalar temelinde bir rapor hazırlamaları istenmiştir. Sosyal hizmetin bilgi temelinden sistemik yararlanma becerisinin geliştirmesi hedeflenmiştir.

Pandemi konulu bir proje. Psikososyal ekibin üyesi olarak sosyal hizmet uzmanlarının Covid-19 salgınından etkilenen kırılgan gruplara yönelik sosyal hizmet müdahalesini ortaya koyan bir proje önerisi hazırlamaları istenmiştir. Proje önerisi ile ilgili detaylı bir şablon öğrencilere verilmiştir. Sosyal hizmet temalı bir konuda proje geliştirme, kaynaklar ile gereksinimleri biraraya getirme, bütçe yapma vb konularda beceri geliştirmeleri hedeflenmiştir.

AMAÇ

Sosyal hizmet eğitimcileri Covid-19 pandemi sürecinde krizi fırsata çevirmenin yollarını aramış ve hızlı bir şekilde uygulama eğitimini uzaktan/online eğitime uyarlamaya çalışmışlardır. Geleneksel eğitim

olanakları ve fiziksel alanlara erişim kısıtlandıkça yeni yöntemler ortaya çıkmıştır. Bu süreç aynı zamanda sosyal hizmet eğitimcileri için çağdaş koşullara uygun yeni uygulama eğitimi teknikleri geliştirmek ve denemek için de önemli bir fırsat yaratmıştır. Bu bağlamda Covid-19 pandemi sürecinde sosyal hizmet uygulama eğitimine odaklanan çalışmalar dikkat çekmektedir (Jonge vd., 2020; Kourgiantakis ve Lee, 2020; Morley ve Clarke, 2020). Ancak bu çalışmalarda pandemi sürecinde sürdürülen sosyal hizmet uygulama eğitiminin çıktılarının araştırılmadığı, bu sürece özgü zorluklara, gereksinimlere ve eğitimin nasıl yapılandırılması gerektiğine odaklanıldığı görülmektedir. Pandemi sürecinde sosyal hizmet uygulama eğitiminin değerlendirilmesi, güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi gerekli görülmektedir. Bu gereksinimden hareketle bu çalışmada, Covid-19 pandemi sürecinde yürütülen sosyal hizmet uygulama eğitiminin öğrencilerin gözünden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu ana amaç doğrultusunda uygulama eğitimi kapsamında Ondokuz Mayıs Üniversitesinde gerçekleştirilen etkinlikler öğrencilerin görüşleri, deneyimleri ve değerlendirmeleri ele alınmış olup bu kapsamda pandemi sürecinde uzaktan/online sosyal hizmet uygulama eğitiminin çıktılarının araştırıldığı bir çalışmadır. Bu noktada belirtmek gerekir ki gelişen teknoloji ile birlikte pek çok disiplin eğitim yöntemlerini çağın gereklilikleri ve öğrencilerin beklentileri temelinde revize etmektedir. Bu güncel gelişmelerin yansımaları sosyal eğitiminde de kendini hissettirmektedir. Nitekim literatürde teknolojinin sosyal hizmet alanına entegre edilmesine ilişkin tartışmalar dikkat çekmektedir. Bu süreçte uygulama eğitiminin tamamıyla uzaktan yöntemler ile gerçekleştirilmesinden ziyade ağırlıklı olarak yüze eğitimle ve uygun alt yapı, donanım ve koşullar sağlandığında eş zamanlı olarak yeni yöntemlerin kullanılması düşünülebilir. Bu bağlamda bu çalışma sosyal hizmet eğitim programlarının güncel sorunları ve gereksinimleri odağında gerçekleştirilecek çalışmalara bilgi temeli sağlaması yönüyle önemlidir.

YÖNTEM

Bu araştırma öğrencilerin sosyal hizmet uygulama dersine ilişkin görüş, düşünce ve deneyimlerinin ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir (Creswell, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Çalışma 4.sınıf lisans öğrencileriyle sınırlandırılmıştır. Sosyal hizmet uygulama dersi 2 teorik ve 24 uygulamalı ders saatinden oluşmaktadır. İlgili dönemde 57 öğrencinin kayıtlı olduğu bu dersin uygulama ders saatinde öğrenciler 9 kişilik gruplar halinde 6 danışman öğretim elemanı ile çalışmalar yürütmüştür. Diğer bir ifadeyle öğrenciler kendilerine atanan sorumlu danışman öğretim elemanının süpervizyonu altında uygulama eğitimi almış ve uygulama eğitimini 6 farklı öğretim üyesi yönetmiştir. Bu noktada her danışman grubundan öğrenciye ulaşabilmek önemli görülmüştür. Bu bağlamda

öğrencilerin danışmanlarına göre ayrıştırılmış bir listesi çıkarılarak maksimum çeşitlilik örnekleme temelinde katılımcılar rastgele seçilmiştir.

Veriler toplanmadan önce 25.06.2021 tarih ve 2021/556 karar numarası ile Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda sosyal hizmet uygulama eğitimi kapsamında sürdürülen her bir etkinliğin değerlendirilmesine ilişkin sorular yer almaktadır. Bu formda yer alan sorular için uygulama sürecini yürüten iki öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca 3 öğrenci ile pilot görüşmeler yapılarak soruların işlevselliği test edilmiş ve soru formuna son hali verilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Öğrencilerin çalışmaya dahil edilmesinde gönüllük esas olup veri toplama sürecinin sonlandırılmasında verilerin doygunluğa ulaşması temel alınmıştır. Bu kapsamda çalışmada 13 öğrenci ile araştırmacılar tarafından derinlemesine görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır. Öğrenciler araştırma hakkında kapsamlı olarak bilgilendirilmiş ve onamları alınmıştır.

Verilerin Analizi

Tüm görüşmeler kayıt altına alınmış ve görüşme sonrasında transkript edilmiştir. Transkriptler araştırmacılar tarafından birkaç kez okunarak özümsemiş, birlikte tartışılmıştır. Ardından tüm transkriptler MAXQDA 2022 programına aktarılmıştır. Bu program aracılığıyla transkriptler kodlanmış ve tematik analiz yapılmıştır. Analiz sürecinde ham verileri içeren transkriptler tekrar tekrar okunmuş, veriler kavramsal kategorilere ayrılmış ve kodlamalar arasında ilişkiler kurularak temalara ulaşılmıştır. Bu süreçte açık, eksene ve seçici kodlama aşamaları takip edilmiştir. Açık kodlama ile başlangıç kodları oluşturulmuş ardından kodlar birbiriyle ilişkilendirilmiş ve birbiriyle yakından ilişkili birçok kavram daha genel bir kavram altında toplanmıştır. Son olarak önceki kodlamada belirlenen temalar yeniden düzenlenerek çalışmanın ana temalarına ulaşılmıştır. Son olarak belirtmek gerekir ki bu çalışmada katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla katılımcılar için kodlar kullanılmış ve katılımcılara ait bazı kişisel bilgiler değiştirilmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmada yarıyıl içi etkinlikleri, yarıyıl sonu etkinlikleri, uzaktan ve yüz yüze eğitimin karşılaştırılması ile uzaktan sosyal hizmet uygulama eğitimine ilişkin çıkarımlar temelinde 4 ana tema ortaya çıkmıştır.

YARIYIL İÇİ ETKİNLİKLERİNİN DOĞURGULARI

Bu tema altında öğrenciler, yarıyıl içi etkinlikleri kapsamında gerçekleştirdikleri çalışmalarını değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda beş alt tema oluşmuştur.

I. Makale Kritik Etme

Bu ödev öğrencilerin geneli tarafından yararlı bulunmuş ve çeşitli kazanımları sağlama noktasında etkili olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin bu ödevine ilişkin deneyimleri aşağıda yer alan söylemler etrafında şekillenmiştir.

“Okuduğumuz kitaplardan, girdiğimiz derslerden çok çok daha etkili. Bence örgün eğitim olsun, uzaktan eğitim olsun tekrar tekrar yapılması gereken bir ödev. (K5)

Kritik etmemiz için verilen sorular yönlendirici ve öğretici oldu. Öğrenciler makaleyi analiz etmeleri için onlara verilen soruların makaleyi analiz etme sürecinde yol gösterici olduğunu ve bir makaleyi okurken nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda öğretici olduğunu düşünmektedirler. Bu bağlamda eleştirel okuma yapabilme noktasında bir kazanımın elde edilmesi öne çıkmaktadır.

“Biz belki daha farklı kritik edip okuyorduk. Ama oradaki sorular bundan sonra okuyacağım makaleler için de yol gösterici oldu.” (K1)

“Eleştirel bakış açısını geliştirdiğini düşünüyorum.” (K4)

Yurtdışı uygulama örneklerini araştırmamı sağladı. Öğrenciler tarafından makale kritik etmenin uluslararası literatürü ve uygulamaları inceleme fırsatı sağladığı ve bazı iyi örneklerin Türkiye’ye uyarlanması konusunda motivasyon sağladığı ifade edilmiştir.

“Ben zaten genellikle yurtdışı örneklerini incelemiştim ... Meslek hayatımda bu tarz şeyleri yine araştırıp kendi ülkemizde de kullanılabilir hale getirmeyi düşünüyorum.” (K2)

Makale okuma alışkanlığı kazandırdı. Öğrenciler bu sorumluluğun birbirinden farklı makaleleri ve araştırma sonuçlarını okuma fırsatı sağladığını böylece farklı bakış açıları kazandığını ifade ettiler. Bununla birlikte bu sürecin makale okuma alışkanlığı edinilmesinde yarar sağladığı belirtilmiştir. Yüz yüze eğitime kıyasla online eğitimde uygulanan bu yöntem bu açıdan daha yararlı bulunmuştur.

“Konu kapsamında farklı bakış açıları var, bu da bizim aslında çok daha geniş bir perspektiften olaylara bakmamıza yarıyordu.” (K 3)

“Bize makale okuma alışkanlığı kazandırdı. Artık bu dersten sonra kendi isteğimizle aklımıza takılan bir şey olduğu zaman bununla ilgili makale var mı diye bakma ihtiyacı hissederek olduk.” (K4)

“Örgün eğitimdeyken bunu çok yapmıyorduk ama onlineda hem daha çok yapıyor olduk hem daha çok okuyor araştırıyor olduk.”(K13)

Pandemi sürecinde teorik eksiklerimizin giderilmesinde etkili oldu. Diğer yandan bazı öğrenciler makale kritik etmenin okumaya ve araştırmaya teşvik ederek teorik öğrenmeyi desteklediğini düşünmektedirler.

“Aslında teorik kısmı tamamlıyor diyebilirim. Okuduğumuz kitaplardan çok daha etkili diyebilirim.” (K5)

II. Grup Çalışması

Öğrenciler grup çalışmasını online eğitim sürecinde önemli bir deneyim ve çeşitli kazanımlar sağlayan bir uygulama olarak değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda 5 alt tema öne çıkmıştır.

Çok öğretici ve verimli. Öğrenciler grup çalışması uygulamasını öğretici ve verimli bir süreç olarak tanımlamışlardır. Bu kapsamda tüm öğrencilerin grup liderliğini ve grup üyeliğini deneyimlemesi önemli bir kazanım olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca grup sürecine ilişkin hocadan alınan geribildirimler dersin verimliliğini artıran bir faktör olarak belirtilmiştir.

“Herkes nerdeyse gerçek uzman gibi işin üstesinden gelebildi. Yine en sonunda hem tüm üyeler hem de hocamız geri dönüşlerde bulundu. Çok öğreticiydi bu da.” (K1)

Katılım ve ilgi yüksek. Öğrenciler bu uygulamaya katılımın ve ilginin üst düzeyde olduğunu, hem hocaların hem de tüm öğrencilerin süreç boyunca aktif olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin grup çalışmasından keyif aldıkları ve uygulamayı eğlenceli buldukları anlaşılmaktadır.

“Gruptaki bütün arkadaşlarımda çok ilgiliydi çünkü herkes çok hazırlıklı gelmişti, herkes kendi konusuna göre uygun oyunu bulmuştu, grup üyelerinin arasındaki iletişim iyiydi ve herkes grup çalışmalarına devamlı bir şekilde geldi yani 8 kişiye minimum 7 kişi vardı.” (K2)

Derslerdeki öğrenmeleri pekiştirme ve uygulama fırsatı sağladı. Öğrenciler grup çalışmasının teoriyi pekiştirme olanağı sağladığını düşünmektedirler. Bu kapsamda bu uygulamanın;

- Grup türünü seçme ve buna göre grubu yapılandırma,
- Grup dinamiğini yapılandırma ve yönetme,
- Grup sürecinin tüm aşamalarını deneyimleme,
- Hem üye hem de lider rolünde gerçek bir grup çalışmasına katılma,
- Grubun konusu bağlamında araştırmaya teşvik etme,
- Grup etkinlikleri ve oyunları bulma, yaş grubuna ve grubun amacına özgü bu oyunları uyarlama deneyimi kazandırdığı belirtilmiştir.

“Grup çalışmasını ne kadar okursanız okuyun o atmosferin içerisine girmeyince eksik kalıyor. Sadece sosyal hizmet uzmanınının yönetmesi değil aynı zamanda danışanların da kendilerince bir şeyler anlatarak diğer danışanlara da yardımcı olmasını sağlamak.”

Danışanlar nasıl açılır? Birbirlerine nasıl uyum sağlanır? Hangi aşamada hangi sorular sorulması gerekir? Sonuçta grup çalışması bir aşama. Son aşamada sorulacak bir soruyu danışanlara en başından sorarsanız kimse açıklamak istemeyecektir. Bu yüzden ilk başta tanışma etkinlikleriyle başlıyoruz. Bu anlamda diğer aşamaları da ilerletebiliyoruz. Yani bu anlamda gerçekten çok iyiydi grup çalışması... Bir temel oluşturma açısından çok değerliydi.” (K4)

Grup çalışması yapma konusunda yetkinlik ve özgüven sağladı. Grup çalışmasını deneyimlemenin öğrencilere bu çalışmayı gerçekleştirme konusunda cesaret verdiği, özgüvenlerini ve yetkinliklerini artırdığı görülmektedir.

“Bu dersi almasaydım ve ilerde bir kuruma atansaydım danışanlarımızla bir grup çalışması yapalım dedikleri zaman bocalayabilirdim. Ama şimdi en azından nerden başlayacağımı biliyorum. Ne yapmam gerektiğini biliyorum.” (K9)

Farklı müracaatçı kimliklerine bürünmeyi, onlar gibi düşünmeyi, onlar gibi hissetmeyi sağladı.

Grup çalışmasının önemli kazanımlarından biri olarak öğrencilerin müracaatçıları ile empati kurmaları tanımlanmıştır. Öğrenciler bu çalışma sırasında müracaatçı rolüne girerek onlar gibi düşünmeye ve hissetmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

“Farklı bakış açılarını görüyorduk... Çünkü sağlıklı, çocuk, yaşlı oluyorduk onları daha mesleğe girmeden anlayabilmek açısından önemli bir etkinlikti.” (K9)

III. Rol Canlandırma

Rol canlandırma uygulaması öğrencilerin online eğitim sürecinde en verim aldıkları uygulamalardan biri olarak ön plana çıkmıştır. Bu uygulamaya ilişkin öğrencilerin değerlendirmeleri 8 alt temada şekillenmiştir.

Bireyle çalışma konusunda deneyim sağladı. Öğrenciler bu uygulamanın özellikle bireyle çalışma konusunda yararlı olduğunu düşünmektedirler.

“Mimiklerimiz duruşumuz falan nasıl olmalı bu konuda bize fayda sağladığını düşünüyorum.” (K2)

“İlk başlarda kendimizi tanıtmayı bile bilmiyorduk diyebilirim. Sürece başlarken nasıl davranmam gerektiğini, müracaatçının bana açık olmasını sağlayabilmek için neler yapmam gerektiğini daha iyi kavradım.” (K4)

“Mesela söylememen gereken bir kelimeyi, sormaman gereken bir soruyu örneğin bir çocuğa nasıl soru sorman gerektiğini iyice kafana kazıyorsun bunu rol oynaya oynaya bir şekilde içselleştiriyorsunuz.” (K13)

Empati becerimizi geliştirdi. Bu uygulamanın hem müracaatçı hem de uzman rolünde olmayı sağlaması empati becerisini geliştirmede yararlı bulunmuştur.

“Herkes bir kere uzman bir kere de müracaatçı rolünde oldu, her iki tarafı da deneyimledik. O da çok iyiydi.” (K1)

Uzman olma deneyimi kazandırdı. Öğrenciler kendilerini gerçek bir sosyal hizmet uzmanı gibi hissettiklerini bunun keyifli, verimli ve öğretici bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bir uzman olarak duygularını fark etme ve kontrol etme ilgili farkındalık kazandırdığı ve spontan olma deneyimi sağladığı vurgulanmıştır.

“Gerçekten kendimi sosyal hizmet uzmanı gibi hissettiğim çok nadir anlardandı inanılmaz keyif almıştım. Herhalde meslek hayatına başlamadan önce yapılabilecek en güzel şeydi yani pandeminin eğer bir katkısı olduysa en güzel katkısıydı benim için.” (K3)

“Bir işte müdahalede veya bir eylemde bulunuyorum, o anda beyin fırtınası mı desem, nasıl doğal şekilde davranacağımı öğrendim diyebilirim.” (K11)

Mevzuatı araştırma ve müdahaleme yansıtma olanağı sağladı. Öğrenciler uygulamalara yön veren mevzuatın sürece nasıl dahil edildiğini bu çalışma ile daha iyi fark ettiklerini belirtmişlerdir.

“Mevzuatı da araştırdık, başka uzmanlara sorduk. Ben mesela sosyal hizmet merkezindeki uygulamalarla ilgili uzmanlarla görüştüm, gerçekte şöyle mi oluyordu böyle mi diye.” (K1)

Diğer arkadaşlarımızı gözlemlene fırsatı sağladı. Uzman ve müracaatçı rolünde olmanın yanı sıra bu uygulamanın akranlarını gözlemlene fırsatı da sağlamış olması önemli bir yön olarak tanımlanmıştır. Bu gözlemin hem farklı vakalar görmeyi sağladığı hem de süreçteki doğruları ve hataları görerek bunlardan öğrenmeyi sağladığı düşünülmektedir.

“Arkadaşlarımızı da gördük, örnek olarak güzel vakalarda vardı, verimliydi” (K12)

Sürece geliştirmizi görmemizi sağladı. Öğrenciler, süreç boyunca kendilerindeki gelişimi ve değişimi fark etme yönünden bu uygulamanın yararlı olduğunu belirtmişlerdir.

“Ve gerçekten her hafta yaptığımızda bir hafta öncekinden daha iyi olduğumuzu hissediyorduk.” (K7)

Geribildirim alma. Bu uygulamanın yararlı olmasında hocalardan anlık olarak geribildirim alabilmenin çok etkili olduğu ifade edilmiştir.

“Uygulamadan sonra hocamızla birlikte değerlendirirken nerede hata yaptığımızı söyledi mesela, orda bize kullanmamız gereken dili ve hani yapılması gerekenleri daha net gösterdi. Hatalarımızı doğrularıyla değiştirdi.” (K12).

“Bir de hocalarımız bize bu ödevleri verdi fakat sonrasında bize yorumlar yaptılar. Burda şunu yapmışsın. Bunu şu şekilde düzeltebilirsin. Bu şekilde davranırsan müracaatçı sana bunu söylemekten çekinebilir gibi.” (K4)

Etkileşim sınırlıydı. Öğrencilerin geneli bu uygulamayı oldukça yararlı bulmakla birlikte online olarak gerçekleştirilmesinin etkileşimi sınırladığını da ifade etmişlerdir.

“Online da görüşme yapabiliyoruz müracaatçıyla.. Ama sosyal hizmet mesleği biraz daha böyle hani nasıl desem etkileşim olması gerekiyor. Yani görmem gerekiyor benim karşıdaki müracaatçıyı. Hissetmem gerekiyor.” (K7).

IV. Vaka Analizi

Öğrencilerin bu ödevle ilişkin değerlendirmeleri ve deneyimleri aşağıda yer alan 7 alt tema etrafında şekillenmiştir.

Vakayı kuramsal temele dayalı değerlendirme fırsatı sağladı. Öğrenciler bu ödev ile sosyal hizmet kuramları temelinde vakayı ele alma ve analiz etme fırsatı yakaladıklarını ifade etmişlerdir.

“Kendisi zaten bu meslekle çok bağdaşık bir ödev. Bir kurumda çalışırken de vakalara bu şekilde yaklaşıyor Özellikle çevresi içinde birey yaklaşımı, sistem kuramı” (K1)

Farklı uygulama alanlarını (müracaatçı gruplarını) görebilme olanağı sağladı. Öğrenciler bu ödevin farklı müracaatçı gruplarını ve farklı uygulama alanlarını tanıma açısından yararlı olduğu düşünülmektedir.

“Bana sosyal hizmet merkezinde engelli bir bireye yönelik vaka örneği gelmişti ... o alanda doğrudan deneyimlediğim bir uygulama ortamı olmamıştı.” (K2)

Geliştiren bir ödevdi, öğrendiklerimizi pekiştirdi ve somutlaştırmamızı sağladı. Vaka üzerinde çalışmak öğrenciler tarafından öğrenilenleri pekiştirme ve somutlaştırma açısından yararlı bulunmuştur. Ayrıca vaka temelinde kurgu yaparak ve öngöründe bulunarak sürece kendilerini kattıklarını ifade etmişlerdir.

“Şimdi olay anını sanki ben yaşamışım gibi düşündüğüm için ya açıkçası genel olarak tecrübelerimi arttırdığımı, olay anında yine bu reflekslerime nasıl yansiyacak bir dahaki ben bunu gerçekten yaşarsam nasıl davranacağımı daha iyi davranacağımı bildiğimi düşünüyorum.” (K8)

Yüzyüze vaka görmenin alternatifi oldu. Pandemi sürecinde sınırlı düzeyde vaka görebilen öğrenciler bu ödev ile vaka üzerinde çalışabilme fırsatını yakaladıklarını belirtmişlerdir.

“Sahaya gitsek az çok vakalarla karşılaşır ve o vakada ne yaptığımızı sahada öğrenecektik. Ama bunun yerine örnek bir vaka üzerine böyle bir olayla karşılaşsam nasıl müdahale ederim konusunda bana yol gösterici oldu diyebilirim. Değişik vakaları inceleyerek, şöyle vaka olduğunda şu yolu izlerim, önce şu şekilde şu kişiyle irtibata geçerim gibi konularda bana yol gösterici oldu aslında” (K10)

Rapor yazma dilini geliştirdi. Bu ödevin ikincil faydası olarak öğrenciler rapor yazma dilini geliştirmesine vurgu yapmışlardır. İncelenen vakanın analiz edilerek raporunun yazılması bu konuda etkili bulunmuştur.

“Vakanın nasıl yazıldığına dair, o rapor dilini öğrenmiş oluyorduk” (K12)

Zorlandığım bir ödevdi. Bir grup öğrenci ise bu ödevi zorlandığım bir öden olarak tanımlamışlardır. Bu durumun teorinin uygulama sürecine aktarılması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

“Benim sanırım bu uygulama kapsamında en zorlandığım ödevdi evet çok zorlanmıştım ve yaklaşık yani tüm döneme yaydığım tek ödev olabilir. Şöyle onda da verilen vaka açıkçası çok çetrefilli hani gerçek hayatta gerçekten karşılaşırsam nasıl yapardım çok düşündüm.”

(K3)

Katkı düzeyi sınırlıydı. Diğer yandan bir grup öğrenci bu ödevin katkı düzeyinin sınırlı olduğunu düşünmektedirler. Öğrencilerin ifadelerine bakıldığında bu değerlendirmenin aslında vakayla yüz yüze ve doğrudan çalışma olanağı ile bu etkinliği kıyaslamalarının sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.

“Dürüst olmak gerekirse staja çıksaydık çok daha iyi olurdu. Çünkü teorik baktık. O yüzden çok da bir katkısı vardı açıkçası diyemem.” (K5)

V. Konuk Uzmanlar ve Raporlaştırma

Öğrencilerin bu ödevle ilişkin söylemleri dört alt tema etrafında şekillenmiştir.

Farklı uzmanları ve uygulamaları dinleme fırsatı sağladı. Bu çalışmanın en önemli katkısı olarak öğrenciler tarafından farklı uzmanlardan farklı uygulama alanlarını dinlemek ve onların deneyimlerinden yararlanmak tanımlanmıştır. Online eğitim sürecinde uygulamaya çıkamamayı telafi eden önemli bir etkinlik olarak vurgulanmıştır.

“Staja çıktığımızda sadece tek bir alan görebiliyorduk. Burada çok farklı konuklar geldi. Mesela yurt dışından olan konuklar da vardı, çok fazla bakış açısı kattı.” (K6)

“Uygulamaya çıkamadık bu bizim için çok büyük bir kayıptı ama bunu en aza indirgeyen en önemli şeylerden biri kesinlikle konuk hocalardı, birebir görmemiz çok iyiydi.” (K3)

Alan bilgimizi pekiştirdi, alanı araştırmaya teşvik etti. Bu ödev öğrenciler tarafından uygulama alanlarına ilişkin bilgilerin pekiştirilmesinde ve daha kalıcı olmasında yararlı bulunmuştur. Konukların anlattıklarının raporlaştırılması için ders kayıtlarının yeniden izlendiği ve bunun tekrar etme olanağı sağladığı vurgulanmıştır. Ayrıca bazı öğrenciler konukların anlattıklarını raporlaştırma sürecinde alanla ilgili farklı kaynakları taradıklarını ve okuduklarını ifade etmişlerdir.

“Kayıtları tekrar dinlediğimiz için konuyu pekiştirmiş oluyorduk.” (K12)

“Ben raporu yazarken makaleleri de araştırdım, o konuyla ilgili makalelere baktım.” (K11)

Yazma becerimizi geliştirdi. Diğer yandan öğrencilerin geneli bu ödevin önemli bir mesleki beceri olan rapor yazma becerisinin gelişmesine katkı sağladığını ifade etmişlerdir.

“Hocalarımız hep, siz rapor üzerine yoğunlaşan bir meslek olduğunuz için sizin raporlarınız diğerlerinden daha farklı olmalı, diyordu. Bu anlamda mesleki açıdan raporu doğru

okuyabilmek, doğru yazabilmek çok önemli. Bu anlamda bize çok büyük katkısı olduğunu düşünüyorum. (K4)

Kaynak sağladı. Öğrenciler konukların alan sunumlarına ilişkin ders kayıtlarının önemli bir kaynak olduğunu, düşünmekte ve ihtiyaç duyduklarında bu kayıtları tekrar dinleme olanağı değerli bulunmaktadır.

“Şu şekilde düşünüyorum; alanları biliyorum. Şu an hatırlamasam bile bazı alanları, diyorum ki ama böyle bir konuk gelmişti, bir açıp bakayım desem hepsinin var olduğunu biliyorum.” (K7)

Diğer yandan bu ödevle ilgili bazı öğrenciler konukları dinlemenin yararlı olduğunu ancak raporlaştırma zorunluluğunun olmayabileceğini ifade etmişlerdir. Bu süreçte çok sık konuk geldiği için rapor yazma sürecinin yoğun ve yorucu olduğu belirtilmiştir. Ancak bununla ilgili farklı görüşte olan öğrenciler de bulunmaktadır. Onlar bu süreçte rapor yazmanın anlatılanlara odaklanmayı artırdığını düşünmektedirler.

“Mesleki açıdan bakarsak yine ee gelen kişinin deneyimini, anlattıklarını kâğıda geçireceğimizin bilincinde olarak dinlediğimiz için çok daha etkili oldu.” (K5)

YARIYIL SONU ETKİNLİKLERİNİN DOĞURGULARI

Bu tema altında öğrenciler, yarıyıl sonu etkinlikleri kapsamında gerçekleştirdikleri çalışmalarını değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda dört tema ortaya çıkmıştır.

I. Proje Yazma

Öğrenciler genel olarak bu çalışmanın kendilerine proje yazma becerisini kazandırdığını belirtmiştir. Bu süreçte Covid-19 gibi güncel bir sosyal sorunla ilgili proje örnekleri araştırdıklarını, bunları incelediklerini ve okuduklarını ifade etmişlerdir. Böylece proje yazma sürecine ilişkin öğrenmelerin pekiştiği belirtilmiştir. Bu da aslında bu etkinliğin ikincil bir çıktısı olarak değerlendirilebilir.

“Projenin teknik yönleri, nasıl yazılır işte bütçe planı nasıl hazırlanır gibi teknik bilgiler açısından güzel şeyler kattı bana.” (K8)

Önemli bir mesleki kazanım. Öğrenciler bu uygulamanın özellikle makro düzey uygulama becerisini geliştirmede yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca proje yazmak sorunlara çözüm üretmenin ve fikir geliştirmenin önemli bir yolu olarak ifade edilmiştir. Bu yönüyle bu ödev önemli bir mesleki kazanım olarak tanımlamıştır

“Özellikle sosyal hizmet uzmanlarının rollerinden birisi de makro çalışmak, proje üretmek. Yani belli sorunlar karşısında.. O yüzden güzel bir ödevdi.” (K1)

“Ya proje yazmak eşittir yani soruna çözüm üretebilmek demek. Olduğun kurumda, ele aldığın sorunda proje yazmanın mesleki gelişime bence çok büyük bir katkısı var özellikle biz meslek elemanları eğer STK’larda çalışıyorsak, eğer proje yazmayı biliyorsanız bu büyük bir öne çıkarabilir sizi” (K13)

Ortak bir amaç için işbirliği halinde çalışmayı sağladı. Bu etkinliğin ortak bir amacı gerçekleştirmek için farklı kişilerle birlikte çalışmayı ve gönüllülüğü teşvik ettiği ifade edilmiştir.

“Bir amaca yöneldiğimizde aslında anlaşamayacağımız kimse yokmuş. Şöyle de bir şey var biz insanla çalışıyoruz. Ama hani biz de insanız yani. Melek değiliz en nihayetinde. Herkesle de anlaşamayabiliriz. Belli başlı farklı özelliklerimiz var. Ama bu tip grup etkinlikleriyle aslında bir araya gelip bizden farklı insanlar da olduğunu, herkesin bizim gibi düşünmediğini. Bizim çoğu zaman aslında hatalı da düşünemediğimizi. Çünkü herkes kendi aklını doğru bulur. Hiç öyle olmadığını aslında gösteriyor. Biz projede yani yaptığımız projeden ziyade bir arada olmak bence çok şey kattı bize.” (K5)

Zordu ve katkı sağlamadı. Diğer yandan bir grup öğrenci ise proje yazma sürecinin zor olduğunu ve çok fazla katkı sağlamadığı ifade etmişlerdir. Bu bağlamda bazı öğrenciler proje konusunun pandemi odağında istenmesi nedeniyle zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

“Açıkçası, bütün ödevlerin içinde proje yazmayı nasıl desem çok sevemedim niyeysel. Beni çok zorluyor.” (K6)

II. Okuma Listesi ve Raporlaştırma

Öğrenciler kitap okuma sorumluluğunu verimli ve yararlı bulduklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda alanla ilgili pek çok yayını okuma ve tanıma olanağı sağladığı belirtilmiştir. Uzaktan eğitim sürecinin öğrenci ile sınıf ortamında olamamanın getirdiği olumsuzluklar, öğrencinin gelişimini takip etmekte yaşanan güçlükler ve teknolojiye olan bağımlılığın arttığı düşünülecek olursa bu etkinliğin verilmesi bu anlamda çeşitli yararlarla sonuçlanmıştır. Kitap ya da makale okuma ve eğitim gördüğü disipline dair yayın takip etme alışkanlığının kazandırılması sosyal hizmet eğitiminde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle uygulamadan gelen bilginin mahiyeti düşünüldüğünde bu etkinlik ve takibinin yapılması öğrencilerde bu becerinin kazandırılmasında da etkili olmuştur denilebilir.

“Alanla alakalı kitap pek okumuşluğum yoktu mesela bu ödev verilene kadar. Bir sürü kitap listesi döküldü önümüze. Yani o ödev benim hoşuma gitti açıkçası, çok ödev gibi değildi o hoşuma gitti.” (K2)

Hem bireysel yaşamımıza hem de mesleki bilgi düzeyimize katkı sağladı. Bu ödev kapsamında yapılan okumalar öğrenciler tarafından mesleki bilgi düzeyini geliştirme ve bireysel olarak katkı sağlama açısından yararlı bulunmuştur.

“Kitabı okuduktan sonra yaptığım bir hatayı buldum ve gerçekten bir ev ziyaretine gittiğimde o kitap benim aklıma geldi” (K2)

“Kitaptan öğrendiğim her şeyi mesela anneme anlatıyorum, babama anlatıyorum. Hani böyle yapalım şöyle yapalım biraz kardeşimde açıkçası sakın bir çocuk değil biraz agresif bir çocuk. Mesela onda deneyimledik hani mesela dedik evet bunu böyle yaptığımız için böyle olabilir hani biraz çıkarımlar yaptık” (K3)

Teşvik etti. Okuma listesi verilmiş olması öğrenciler tarafından okumaya teşvik eden bir faktör olarak tanımlanmıştır. Ayrıca okuma listesi temelinde hazırlanan raporun, okunanların özümsemesinde etkili olduğu ifade edilmiştir.

“Yani normalde o kadar şeyi açıkçası oturup okumam, okuma etkinliklerindeki bilgileri, alanlara yönelik birçok örnek vakaları, onun haricinde geçmiş çalışmalarını falan hepsini görmüş olduk. Rapor yazmak konuya ilişkin bilgileri pekiştirdi. (K12)

Okuduklarımızı raporlamak yerine tartışabilirdik. Öğrencilerden bir kısmı okuma listesini yararlı bulduklarını ancak okunanlara ilişkin rapor yazmak yerine hoca eşliğinde tartışma yapmanın daha iyi olacağını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda tartışma yapmanın etkileşimli ve interaktif olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca online uygulama eğitim sürecinin yoğunluğu ve başka ödevlerde de yazma sorumluluğunun olması etkili olmuştur.

“Belki raporlanmayabilirdi. Mesela bir ders kapsamında herkes kitaplarla ilgili düşüncelerini ve fikirlerini söyleyebilirdi. Yani bir rapor yazma yerine öyle bir ders planlanırdı. Herkes kitaplarla ilgili konuşurdu yorum yapardı. Hangi yönlerini görmüş görmemiş. Belki birinin fark etmediği bir şeyi başkası fark etmemiştir. Böyle olsa daha eğlenceli olurdu. Ama dediğim gibi rapor yazmak yerine konuşup tartışabilirdik hep birlikte.” (K1)

III. Makale yazma

Öğrenciler bu etkinliğin yazma becerisini geliştirmede etkili olduğunu, meslek elemanı olarak araştırma, okuma ve yazmayla ilgili vizyon kazandığını vurgulamıştır. Ayrıca araştırdıkları konu ile ilgili detaylı bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Sosyal hizmet uzmanlarının rapor yazma, araştırma yapma ve sosyal politika üretmeye katkı verme gibi rol ve becerileri düşünüldüğünde bu etkinliğin öğrenciler açısından önemli kazanımları olduğu belirtilebilir.

“Uzman olduğumuzda rapor yazacağız, her şeyi yazmak bir düzen istiyor. Makale yazmak da bunu çok güzel öğretiyor.” (K1)

Bilimsel yazı yazma ile ilgili deneyim sağladı. Öğrenciler bu etkinlikle bilimsel yazı yazma ile ilgili süreçleri deneyimlediklerini ve yazma sürecinde analiz ve sentez yapabilmeyi öğrendiklerini belirtmişlerdir.

“sizin yazdığınız makale okuyan insanlara da yol gösterici olacağı için öncelikle bir araştırma alt yapısı gerekiyor. Araştırma yapmanın önemini anladım. Yani bir kaynaktan değil birçok kaynaktan araştırma yapmamız gerekiyor. Kendi fikirlerinizi bütün fikirleri toplayarak kendiniz ortak bir fikir yaratmaya çalışıyorsunuz. Bu açıdan çok önemliydi.”
(K4)

Kendimi öğretici rolde hissettim. Yazı yazma sorumluluğunu ve öğretici rolde olmayı hissettiren önemli bir ödev olarak tanımlamıştır.

“Yani mesleki açıdan da makaleyi okumayıp direkt bilgiyi sen vereceksin ve karşıdaki kişinin gerçekten bir şeyleri öğrenmesi gerektiğini düşünüyorsun. Sorumluluk yüklüyordu aslında. Bilgi vermek istiyordun çünkü. Ve o açıdan yetkin olduğumuzu hissetmiştik aslında. Yani öğrenci değil de öğretici konumundaydık.” (K5)

IV. Makale Sunma

Öğrenciler yazdıkları makaleleri sunma sırasında da bazı kazanımlar sağladıklarını ifade etmişler ve bu ödevi makale yazma etkinliğinin tamamlayıcısı olarak tanımlamışlardır. Yine sosyal hizmet uzmanlarının topluluk ve toplum önünde konuşma, halk eğitimi verme gibi mesleki rolleri düşünüldüğünde online gitimde bile olsa bu becerinin öğrenciler tarafından deneyimlenmiş olması önemli bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda dört alt tema ön plana çıkmıştır.

Sunum yapma, kendimizi ifade etme ve bilgiyi aktarma becerimizi geliştirdi. Bu alt temada kendini ifade etme ve bilgiyi aktarma ile ilgili becerilerin kazanımı ön plana çıkmıştır.

“Yani yazmak bir yana anlatmak çok daha bir şey katıyordu çok daha fazlasını katıyordu. Çünkü anlatmak için anlamak gerekiyor neyi ele aldım, bu sorunu niye ele aldım ve bu sorun için ne yapabilirim.” (K13)

Yazdıklarımızı tartışma olanağı sağladı. Bu alt temada makalelerin akranlarla tartışılması iyi bir fırsat olarak tanımlanmıştır.

“Makaleyi sunduğumuzda arkadaşlarla tartışarak eksiklerimizi görmüştük. Tartışıp çok daha iyiye götürdük birlikte. Sanki birkaç eğitici bir araya gelmiş ve farklı bir konu üzerinde konuşmuş gibiydi. O da bize gerçekten farklı bakış açıları sağlamıştı.” (K5)

Eğlenceliydi ve online eğitimi daha aktif hale getirdi. Diğer yandan öğrenciler bu etkinliğin eğlenceli olduğunu ifade ederek, bu yolla online eğitim sürecinin daha aktif hale geldiği ve farklı konularda yazılmış çalışmalarını dinleme fırsatı yakaladıklarını belirtmişlerdir.

“eğlenceli geldi bana. Çünkü arkadaşlarımıza kendimizin yazdığı bir makaleyi sunduk. Nasıl yaptık? İşte o konuda neyse onu anlatma, öz bir şekilde. O yüzden bu kısımda derse verimlilik kattığını düşünüyorum. Kamerasını açmayan birinin, kamerasını açıp, sesini açıp

derse katılımını sağlama açısından. Hele ki online derse katılımı açısından olumlu etkileri oldu bu şekilde.” (K10)

PEKİ YA SONRA: ONLİNE MI YÜZ YÜZE Mİ?

Bu tema altında öğrencilerin online eğitime ilişkin genel değerlendirmeleri ve karşılaştırmaları yer almaktadır. Bu bağlamda üç alt tema ortaya çıkmıştır.

Online uygulama yüz yüze uygulamanın yerini tutmaz. Öğrencilerin geneli uygulama eğitimi için online etkinliklerin yüz yüze eğitimin yerini tutmadığını düşünmektedirler. Bununla birlikte öğrenciler online eğitimin özellikle vaka görme, sosyal inceleme raporu okuma/yazma ve özlük haklarına ilişkin bilgileri edinme konularında sınırlı kaldığını belirtmektedirler. Ancak yine de öğrencilerin bu kıyaslamayı yaparken online süreçte aldıkları eğitime ilişkin memnuniyetlerini dile getirmeleri dikkat çekmektedir.

“Hiçbir şekilde yüz yüze uygulamaya gitmenin yerini tutacağına inanmıyorum.”(K1)

“Sosyal inceleme raporu okuma/yazma fırsatımız çok olmadı bizim. Alana da çıkamadığımız için, sadece örnek raporlar görebildik. Onu daha fazla görmek isterdim, bir raporun dilini daha rahat anlayabileyim, daha rahat oluşturabileyim diye, onu görmek isterdim.” (K12)

“Tabii ki de yerini tutmuyor ben kendimi çok eksik hissettim, ama şunu düşünüyorum online eğitim ne kadar verimli olabilirse o kadar verimliydi” (K13)

Bu online uygulamalar bizi dinç tuttu, eğitim sürecinden kopmadık. Diğer yandan öğrenciler pandemi sürecinde gerçekleştirilen uygulamalarla eğitim sürecinden kopmadıklarını belirtmişlerdir. Hatta bu sorumlulukların ve uğraşların onları dinç tuttuğunu ve psikolojik sağlıklarını korumada etkili olduğunu ifade ederek pandeminin yarattığı olumsuz atmosferden daha az etkilendiklerini belirtmişlerdir.

“Hocalarımız hiç rahat bırakmadılar. Rahat bıraksalar, öğrenciyiz ödevleri, dersleri komple bırakacağız... Hep dürtmeler olduğu için hani bu yapılınsın, o yapılınsın, bu araştırılınsın. Bu bence gerçekten iyi oldu.” (K7)

“En azından biz hala burdayız ders yapıyoruz öğreniyoruz diyebildik. Diğer türlü psikolojik olarak daha zor bir süreç yaşayacaktık. Ama sürekli bir ödevler, okuma, bunlar bizi bence dinç tuttu.” (K1)

Online süreçte bu etkinlikler ve danışmanlık ile nitelikli bir eğitim aldık. Öğrenciler pandemi sürecinde gerçekleştirilen online etkinliklerin verimli ve yararlı olduğunu vurgulamaktadırlar. Online eğitimle, yüz yüze uygulama sürecinde bir araya gelmenin mümkün olmayacağı kadar çok uzmanla bir araya geldiklerini, çok fazla okuma ve araştırma yaptıklarını, zamanı verimli kullandıklarını böylece farklı alanlar hakkında bilgi ve beceri kazandıklarını ifade etmişlerdir.

“Bu dersler aslında bizim birçok alanı görmemizi sağladı. Sadece kadın sadece çocuk ya da sadece yaşlı engelli değil. Mesela yurt dışından hocalarımız geldi inanılmaz ilgi çeken bence bir durumdu çünkü okuldayken mesela o hocalar gelme imkânı yoktu” (K3)

“Yani evet biz online bir eğitim aldık ama staj yerine online staj görmüş gibi olduk bir bakıma. Çünkü kurumdan gelen kişilerin verdiği bilgiler, hocalarımızın verdiği bilgiler veya örnek vaka olayı. Herhangi bir kurumda karşılaşmadık ama kurumda o vakayla karşılaşmış gibi incelemek, raporunu yapmak. Rol oynama işte karşılıklı olarak canlandırmak. Bunların elbette etkisi oldu ki kuruma da gitsek aynı şekilde ya bir vakayla karşılaştık. Nasıl yazılıyor? Nasıl yapılıyor?” (K10)

“Çok fazla okuma yaptık. Bu özellikle çok etkili oldu. Çünkü staja gitsek bu kadar okuma yapamazdık. Çok farklı konularla ilgilendik. Zamanı çok verimli değerlendirdik, boş kalmadık. Sürekli düşündük. Sürekli bir şeyler üretmeye çalıştık. O konuda gerçekten başarılıydı. (K3)

SOSYAL HİZMET UYGULAMA EĞİTİMİNE İLİŞKİN ÇIKARIMLAR

Öğrencilerin online uygulama eğitimine ilişkin değerlendirmeleri odağında sosyal hizmet uygulama eğitimine ilişkin bazı çıkarımlar ön plana çıkmıştır.

Bunlar;

- Online eğitimin uygulama eğitimine entegre edilmesi,

“Şu an zaten pandemi sürüyor. Ama bitse bile bu etkinliklere devam edilmeli diye düşünüyorum. Çünkü bu şekilde de bir şeyler öğrenebileceğimizi bir şeyler yapabileceğimizi artık görmüş olduk. Mesela özellikle bu buluşmalarımızda bazen akşam geç vakitlere kadar kalıyordu ama. Yine de o vakti çok iyi değerlendirebilmiş oluyorduk. O yüzden devam etmesini isterim yani.” (K6)

- Yüz yüze uygulama sürecine de bu etkinliklerin entegre edilmesi,

“Stajın yanı sıra bu etkinliklerin de devam etmesi olur” (K4).

- Devam etmesi istenen etkinlikler;

- Konuk uzmanlar

“Özellikle konukların geldiği derslerimiz o deneyimleri bize aktarması çok çok faydalı oldu bize bence.” (K8)

Diğer yandan konukların katıldığı derslerin akışının teorik içerikli değil de uygulama deneyimleri odağında yapılandırıldığında daha yararlı olduğu ve ilgi çektiği ifade edilmiştir.

- Grup çalışması

“Grup çalışması yaptırılmalı Özellikle de 4. Sınıf filan oldularsa.” (K1)

- Proje yazma

“Proje yazmak çok çok önemli ve yaratıcı şeyler de çıkıyor yani gerçekten arkadaşlarımın projeleri de çok güzeldi mesela ay keşke bunu ben düşünseydim dediğim bir sürü projede duydum.” (K2)

- Rol canlandırma

“Rol canlandırması kesinlikle devam etmesi gereken bir ödev.” (K3)

- Vaka analizi

“Haftada bir vaka tartışması olmalı. 3.dönemden sonra böyle toplaşıp bir vaka tartışması olmalı.” (K2)

- Makale okuma, yazma ve sunma

“Makale ödevleri bence devam edebilir makale okumak güzeldi yani ne anladık, ne olabilir, özellikle öneriler kısmı.” (K13)

Bununla birlikte bazı öğrenciler makale kritik etme etkinliğinin uygulama dersi kapsamında olmayabileceğini belirtmişlerdir.

- Bireyle çalışma

“Bireyle çalışma kesinlikle yaptırılmalı. 3. Sınıfta da 1 müracaatçı deniliyorsa 4.sınıfta 5 vaka filan olmalı bu. Çünkü o farklı bir deneyim. Bir müracaatçı ile yüz yüze tek başına konuşabilmek.” (K1)

- Alt sınıf öğrencilerle birlikte çalışmanın sağlanması,

“3. Sınıf veya 4. Sınıfların birbiriyle etkileşim kurması açısından kaynaşması açısından ortak grup çalışması gibi uygulamalar yapılabilir.” (K9)

Son olarak öğrencilerin kendi gelişimlerine ilişkin olumlu geribildirimleri önemli görülmektedir. Çünkü bu etkinlikler sosyal uygulama eğitiminin ortaya çıkan yeni durumlar ve gereksinimler temelinde şekillendirilmesinde etkili olabilir.

“Bu etkinliklerin hepsi pandemiden sonra da devam etmeli. Çünkü böylece bazı şeyler oturdu. Mesleğe dair çok şey oturdu. Bu ödevlere de aslında ödev olarak bakmamak gerekiyor. Çünkü bunlar gerekliydi. Ee biri bizi boş bıraksaydı. Kendinize göre kitap okuyun, Yalom’un kitaplarını okuyun ya da işte psikiyatri kitapları okuyun, sosyal hizmetle ilgili kitaplar okuyun demekle olmuyor. Biz o dönem aslında şikayet ettik, çok ödev veriliyor diye ama verilmeseydi biz kendimiz bir şeylere gayret edemezdik. Evet hocalar ödev veriyor ama o ödevleri bitirdiğimiz zaman kendimizde baya bir olgunluk hissediyoruz.” (K4)

TARTIŞMA

Sosyal hizmet eğitimi, teori ve uygulama bütünlüğü çerçevesinde sosyal hizmetin temel bilgi, beceri ve değerlerinin ele alındığı ve geliştirildiği aktif bir süreçtir (Çelik, 2011). Öte yandan öğrenme, hazırlık gerektiren bir süreç olup; “düşünme, hissetme ve yapma”yı kapsamaktadır (Thompson, 2013). Bu üç

bağlam öğrenciyi derinlemesine düşünmeye yönlendirirken yaptıklarının ya da yapmadıklarının kendilerini nasıl hissettirdiği; ne yaptıkları ve nasıl yaptıklarına ilişkin farkındalık oluşturmalarına ve yetkinlik kazanmalarına olanak sağlamaktadır. Bu sürecin önemli bir parçası olarak uygulama eğitimi, öğrencilerin edindiği bilgileri uygulamaya aktarmalarına olanak tanımakta ve öğrencileri bağımsız uygulama yapabilmeye hazırlamaktadır (Duyan, 2010). Sosyal hizmette uzaktan eğitim odağında da bu yetkinliklerin gözetilmesi önemli bir gerekliliktir. Literatür incelendiğinde öğrenciler, eğitmenler ve okullar açısından uzaktan eğitimin fırsatlarının, katkılarının, çıktılarının ya da sınırlılıklarının ele alındığı görülmektedir (Ayala, 2009; Crisp, 2018; Cummings vd., 2013; Jones, 2010; Kurzman, 2019; Maidment, 2005; Pelech vd., 2013; Reamer, 2020; Tuncay, 2020; Vernon vd., 2009). Bu bağlamda sosyal hizmette uzaktan eğitimin iş birliğini kolaylaştırıcı etkilerinin olduğu, öğrencilerin birbirleriyle etkileşimlerini artırdığı ve daha kalabalık gruplarla çalışma olanağı sağladığı belirtilmektedir (Jones, 2010). Klinik sosyal hizmet eğitiminde sınıf tabanlı eğitimler ile uzaktan eğitimin karşılaştırdığı çalışmada ise öğrenme çıktıları açısından her iki öğrenci grubunda da eşdeğer sonuçlar elde edilmesi dikkat çekmektedir (Cummings vd., 2013).

Öte yandan uzaktan eğitimin uzun yıllardır sosyal hizmet uygulama eğitimi için nasıl tasarlanması gerektiğine ilişkin sorular hala mevcuttur (Ayala, 2009; Crisp, 2018; Kurzman, 2019; Levin vd., 2018; Maidment, 2005). Akademisyenler tarafından yapılan bu tartışmalara eğitimin yararlanıcıları olarak öğrencilerin de dahil edilmesi önemlidir. Çünkü eğitimin en önemli paydaşı olan öğrencilerin deneyimleri temelinde ortaya çıkan sonuçlar uzaktan sosyal hizmet uygulama eğitiminin yeniden gözden geçirilmesi sürecinde yol gösterici olabilir. Mevcut çalışmada online uygulama etkinlikleri ile öğrenme sürecinin tüm basamaklarını harekete geçirmek hedeflenmiştir. CSWE (2015) yetkinliği “insan ve toplumun refahı için sosyal hizmet bilgi, beceri ve değerlerini uygulamaya aktarmada ve tüm bunları entegre etmede yetenek” olarak görmektedir. Dolayısıyla bu etkinliklerle öğrencilerin düşünme, eleştirel bakış geliştirme, okuma, yazma, yorumlama ve ifade etme gibi önemli yetkinlik alanlarını geliştirmelerine olanak tanıyan etkinlikler olması istenmiştir. Bu çabaların bir ürünü olan bu çalışmada uzaktan uygulama etkinliklerinin neler olması gerektiği ve bu etkinliklerin nasıl yapılandırılması gerektiği ile ilgili önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Öğrenciler konuk uzmanlar, grup çalışması, proje yazma, rol canlandırma, vaka analizi ile makale okuma, yazma ve sunma etkinliklerini oldukça yararlı bulmuşlardır. Bu kapsamda konuk uzmanların öğrencilerle etkileşimli biçimde alana özgü bilgi, mevzuat ve iyi uygulama örneklerini paylaşması; alana dair bilgilerinin derinlik kazanmasında, mesleki bilgilerin pekiştirilmesinde, mesleki raporların önemini kavranmasında ve rapor yazma becerilerinin gelişmesinde etkili olduğu görülmektedir. Öğrenciler yapmış oldukları grup çalışmalarını ise verimli ve kendi gelişimleri için yararlı bulmuşlardır. Özellikle her öğrenci grup liderliği yapmış olmayı ve ayrıca grup üyesi olmayı önemli bir deneyim olarak

değerlendirmektedir. Teorik olarak öğrenmiş oldukları grup çalışmasını yaşantısal olarak deneyimlemiş olmanın öğretici olduğu ve bu nedenle grup çalışmasına katılımın, ilginin yüksek olduğu elde edilen önemli sonuçlardandır. Öğrenciler deneyimledikleri grup çalışması yöntemiyle bu müdahaleyi yapmaya dair özgüvenlerinin arttığını ve müracaatçılarına yönelik empatik anlayış geliştirdiklerini ifade etmektedirler. Yapılan uygulamalardan bir diğeri de sosyal hizmetin makro odağında önemli bir işleve sahip olan proje yazma etkinliğiydi. Bu kapsamda öğrenciler farklı sorun alanlarına yönelik alternatifleri fark etme ve ekip olarak çalışma yararlı bulmuştur. Öte yandan konunun sadece pandemi ile sınırlı olmayıp farklı sorun alanları ile ilgili başlıklara da açık olması daha etkili sonuçlara neden olabilirdi.

Rol canlandırma etkinliği, öğrencilerin profesyonel becerilerinin gelişimine katkı sunmuş görünmektedir. Bu etkinlik meslek elemanı ve müracaatçı olarak farklı kimliklere girerek durumu somutlaştırmalarını ve profesyonel yardım etme sürecini anlamlandırmalarını sağlamıştır. Rol canlandırma, esasında simülasyon biçiminde bir ödev tekniği ile uygulanmıştır. Simülasyon iyi dizayn edilmiş ve planlanmış bir müracaatçının tasvir edilmesine dayanır ve geleneksel olarak simülasyon öğrencilerin uygulama koşullarına ve müracaatçı özelliklerine maruz kalması ile kavramları uygulama fırsatı sunmasına yardımcı olur (Cleland vd., 2009). Rol canlandırma öğrencilerin bireyle sosyal hizmet uygulamasına dair anlayış kazanmalarını desteklemekle birlikte empatik bakış açısı kazanmalarına da yardımcı olmuştur. Bu etkinlik süpervizyon desteği ile kazanımların gözden geçirilmiş, öğrencilerin canlandığı rol performansları danışman eşliğinde mesleki temelli olarak analiz edilmiştir. Ancak yine de belirtmek gerekir ki bu etkinliğin uzaktan oluşu etkileşimi sınırlandırması nedeniyle eleştirilmiştir. Bu kapsamda denilebilir ki uygulama derslerinde yüz yüze ve uzaktan eğitimin bir arada sürdürülmesi etkili bir süpervizyon sürecini de beraberinde getirebilir. Böylece uygulama danışmanlarının öğrencileri ile online bir araya gelmeleri zaman ve mekan gibi sınırlılıkları ortadan kaldırarak daha pratik bir yol açabilir ve geribildirimlerin daha sık ve etkin iletilmesini sağlayabilir. McCarthy ve arkadaşları (2022) da çalışmalarında, danışmanların öğrencilere sağladığı geri bildirimlerin çevrimiçi sosyal hizmet eğitiminde öğrencileri teşvik edici nitelik taşıdığını vurgulamaktadır.

Vaka analizi değerlendirildiğinde ise; teorik temelli vaka analizi yapmanın sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları ile bütünleşmeyi, farklı müracaatçı profillerini görmeyi, eğitim süresince edinilen bilgileri sentezlemeyi, vaka ile online sistemde çalışmayı ve rapor yazma becerisi geliştirmeyi sağladığı belirtilmiştir. Ayrıca bu etkinliğin motive edici olarak tanımlanması önemli bulunmaktadır. Nitekim Mitchell ve arkadaşları (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da online eğitim sürecinde kanser merkezinde uygulama yapan sosyal hizmet öğrencilerinin vaka örneği üzerinden çalışmaları ve rol canlandırma yapmaları yararlı bulunmuştur.

Makale okuma, yazma ve sunma etkinliği, makale okuma ve sosyal hizmet literatürünü takip etme alışkanlığı kazandırmada ve bilimsel bir rapor yazma, bu dili kavrama, sistematik düşünme ve yazma becerileri geliştirmede etkili bulunmuştur. Sosyal hizmet öğrencilerinin mesleki rapor yazarken

sistematiik olma, bilimsel bilginin farklı boyutlarından yararlanarak vaka analizi yapma ve süreci değerlendirme gibi mesleki becerileri geliştirmeleri beklenmektedir. Ayrıca öğrencilerin yazmış oldukları makaleyi arkadaşlarına sunmaları çevrimiçi sınıf ortamında kendini ifade etme, tartışma ve daha aktif rol alma olanağı sağlamıştır.

Diğer yandan bazı öğrencilerin makale kritik etme etkinliğine ilişkin görüşleri, bu etkinliğin uygulama dersi kapsamında olmayabileceğine işaret etmektedir. Çünkü öğrencilerin dersin amacı ve içeriği ile bu etkinliğin bağıını kurmakta zorlandığı fark edilmiştir. Ayrıca öğrenciler uzaktan eğitimin alt dönemden öğrenciler ile temas kurmak için işlevsel olabileceğini belirtmişlerdir. Bu kapsamda uygulanan modelin bir eksikliği olarak bu durum değerlendirilebilir. Litetatur incelendiğinde moderatörlü eşzamansız tartışma forumları kullanarak akıl hocalığı, destek ve pedagoji oluşturma için bir alan oluşturulması akran desteği içinde etkili bulunmaktadır (Wilkerson ve McCarthy, 2021).

Öte yandan uzaktan uygulama eğitime öğrencilerin eksiklik duyduğu en önemli konunun gerçek müracaatçıya ulaşamamak olduğu görülmektedir. Öğrenciler bir müracaatçı ile yüz yüze tek başına konuşabilmenin çok farklı ve önemli bir deneyim olduğunu düşünmektedirler. Bu bağlamda öğrenciler uygulama dersleri için uzaktan eğitimi, yüz yüze eğitimin yerine geçen ya da geçmesi muhtemel bir alternatif olarak tanımlamamışlardır. Aksine yüz yüze uygulama sürecinin mutlaka olması gerektiğini vurgulamışlardır. Ancak öğrenciler yine de bu süreçte ve koşullar altında "nitelikli" bir eğitim aldıklarını ve eğitim sürecinden kopmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu değerlendirme aslında yüz yüze eğitimin tamamlayıcı ya da yüz yüze eğitimi güçlendiren bir yöntem olarak uzaktan eğitimin uygulama derslerinde kullanımına işaret etmektedir. Bu çalışmada ortaya çıkan öğrencilerin yüz yüze eğitim sürecinde de devam etmesini önerdikleri etkinliklerin yüz yüze uygulama eğitime entegre edilmesi düşünülebilir. Böyle bir entegrasyon IASSW ve IFSW (2020) tarafından tanımlanan sosyal hizmet eğitim ve uygulama standartları ile de uyumlu görünmektedir. Bu bağlamda iki eğitim yönteminden birini tercih etme gibi bir yaklaşım içerisinde olmak yerine iki yöntemin de güçlü yönleri dikkate alınarak iki yöntemi entegre eden bir sistemin tasarlanması düşünülebilir. Nitekim harmanlanmış (uzaktan ve yüz yüze bir arada) sosyal hizmet eğitiminin çeşitli avantajlara sahip olduğu ifade edilmekle birlikte uzaktan öğrenme sürecinin öğrencilere; esnek, erişilebilir ve zengin içerik sunduğu ve öğrenmeyi teşvik ettiği de belirtmiştir (Ayala, 2009; Hitchcock vd., 2019). Ayrıca yüz yüze öğretim ile e-öğrenmenin başarılı bir şekilde birleştirilmesi, sosyal hizmet öğrencilerinin teknoloji yetkinliklerini de geliştiren bir yöntem olarak tanımlanmıştır (Kilpeläinen vd., 2011). Bununla birlikte son yıllarda sosyal hizmet eğitiminde teknolojinin ve uzaktan eğitimin kullanımının giderek arttığı fark edilmektedir (Afrouz vd. 2021, Crisp, 2021; Colvin ve Bullock, 2014; Kurzman, 2019). Bu bağlamda günümüzde sosyal hizmet lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi veren programların, geleceğin sosyal hizmet uzmanlarına dijital yetkinlik kazandırmaya yönelik yeterliliklerini sorgulamaları ve bu konuda teorik/uygulamalı dersleri müfredata

eklemeleri önerilmektedir (Yıldırım vd. 2020). Bu noktada denilebilir ki bu etkinlikler öğrencileri teknolojiyi etkin kullanmaya teşvik ederek dijital yetkinliklerin de gelişmesinde etkili olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma Covid-19 pandemi sürecinde sosyal hizmet uygulama dersinin uzaktan eğitim yöntemiyle yürütülmesine dair öğrencilerin gözünden değerlendirilmesini içermektedir. Bu yönüyle bu araştırma öğrencilerin çeşitli öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak için yenilikçi stratejiler içermektedir. Özellikle öğrenciler tarafından yüz yüze eğitimde de devam edilmesi önerilen etkinlikler ön plana çıkmaktadır. Bu etkinlikler uzaktan eğitim yoluyla uygulama derslerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi açısından değerlidir. Öte yandan farklı üniversitelerde yürütülen uzaktan sosyal hizmet uygulama derslerine ilişkin sonuçlarının görünür olması ve kolektif olarak tartışılabilmesi bu eğitimlerin sınırlılıklarının ve etkili yönlerinin keşfedilerek geliştirilebilmesi için önemli görülmektedir. Bu nedenle bu konuda yapılacak araştırma sonuçlarına gereksinim duyulduğu ifade edilebilir. Yüzyüze eğitimin kaçınılmaz olduğu sosyal hizmet mesleğinde pandemi sürecinde günün koşullarına uygun biçimde uygulama eğitiminin nasıl yapılandırıldığı ve buradan hareketle elde edilen bazı kazanımların yüzyüze eğitime de entegre edilmesi, yüzyüze eğitime eşlik edecek biçimde bazı uygulama etkinliklerinin online olarak hayata geçirilmesi gibi hususların gündeme getirilmesi bu çalışma sonucunda önerilmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Veriler toplanmadan önce 25.06.2021 tarih ve 2021/556 karar numarası ile OMÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır. Katılımcıların çalışmaya dâhil edilmesinde gönüllük esası dikkate alınmış olup bilgilendirilmiş onam alındıktan sonra derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Gizliliğin korunması amacıyla katılımcılar çalışmada takma ad ile yer almışlardır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

1. yazar: Giriş, yöntem, bulgular, tartışma, sonuç ve öneriler, inceleme ve düzenleme.
2. yazar: Giriş, bulgular, tartışma, sonuç ve öneriler, inceleme ve düzenleme.
- 3.yazar: Veri toplama.

ÇATIŞMA BEYANI

Yazarlar arasında herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Afrouz, R. (2021). Approaching uncertainty in social work education, a lesson from COVID-19 pandemic. *Qualitative Social Work*, 561–567.
- Amadasun, S. (2020). Social work and COVID-19 pandemic: An action call. *International Social Work*, 753-756.
- Amadasun, S. (2021). COVID-19 pandemic in Africa: What lessons for social work education and practice? *International Social Work*, 246–250.
- Ayala, J. S. (2009). Blended Learning as a New Approach to Social Work Education. *Journal of Social Work Education*, 277-288.
- Azman, A., Singh, P. S., Parker, J., and Crabtree, S. A. (2020). Addressing competency requirements of social work students during the COVID-19 pandemic in Malaysia. *Social Work Education*, 1058-1065.
- Cabiati, E., and Gomez-Ciriano, E. J. (2021). The dialogue between what we are living and what we are teaching and learning during Covid-19 pandemic: Reflections of two social work educators from Italy and Spain. *Qualitative Social Work*, 273–283.
- Cleland, J. A., Abe, K., and Rethans, J. J. (2009). The use of simulated patients in medical education: AMEE Guide No 42. *Medical Teacher*, 31(6), 477-486.
- Colvin, A. D., and Bullock, A. N. (2014). Technology acceptance in social work education: Implications for the field practicum. *Journal of Teaching in Social Work*, 34(5), 496-513.
- Crisp, B. R. (2018). From distance to online education: two decades of remaining responsive by one university social work programme. *Social Work Education*, 718-730.
- CSWE. (2015). EPAS revision. Retrieved from <http://www.cswe.org/Accreditation/EPASRevision.aspx>.
- Cummings, S. M., Foels, L., and Chaffin, K. M. (2013). Comparative Analysis of Distance Education and Classroom-based Formats for a Clinical Social Work Practice Course. *Social Work Education*, 68-80.
- Çelik, A. (2014). Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1-20.
- Dinh, L. P., and Nguyen, T. T. (2020). Pandemic, social distancing, and social work education: students' satisfaction with online education in Vietnam. *Social Work Education*, 1074-1083.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Hitchcock, L. I., Sage, M., and Smyth, N. J. (Eds.). (2017, November 30). *Technology in Social Work Education: Educators' Perspectives on the NASW Technology Standards for Social Work*

Education and Supervision [Blog Post]. Retrieved from: <http://www.laureliversonhitchcock.org/2017/11/30/technology-in-socialwork-education-educators-perspectives-on-the-nasw-technology-standardsfor-social-work-education-and-supervision>

- Holloway, M., and Henry, C. (2020). Editorial: Social Work in the Time of the COVID-19 Pandemic: All in This Together? *British Journal of Social Work*, 637–641.
- IASSW and IFSW. (2020). Global Standards For Social Work Education And Training. https://www.iassw-aiets.org/wp-content/uploads/2020/11/IASSW-Global_Standards_Final.pdf
- Jones, P. (2010). Collaboration at a Distance: Using a Wiki to Create a Collaborative Learning Environment for Distance Education and On-Campus Students in a Social Work Course. *Journal of Teaching in Social Work*, 225-236.
- Jonge, E. d., Kloppenburg, R., and Hendriks, P. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on social work education and practice in the Netherlands. *Social Work Education*, 1027-1036.
- Kilpeläinen A., Pääkkönen K. and Sankala J. (2011) The Use of Social Media to Improve Social Work Education in Remote Areas. *Journal of Technology in Human Services*, 29(1), 1-12.
- Kourgiantakis, T., and Lee, E. (2020). Social work practice education and training during the pandemic: Disruptions and discoveries. *International Social Work*, 761–765.
- Kuhn, B. A., Ayala, J., Hewson, J., and Letkemann, L. (2020). Canadian reflections on the Covid-19 pandemic in social work education: from tsunami to innovation. *Social Work Education*, 1010-1018.
- Kurzman, P. A. (2019). The Current Status of Social Work Online and Distance Education. *Journal of Teaching in Social Work*, 286-292
- Levin, S., Whitsett, D., and Wood, G. (2013). Teaching MSW social work practice in a blended online learning environment. *Journal of Teaching in Social Work*, 33(4-5), 408-420.
- Maidment, J. (2005). Teaching Social Work Online: Dilemmas and Debates. *Social Work Education*, 185-195.
- McCarthy, K. M., Wilkerson, D., and Ashirifi, G. (2022). Student and Faculty Perceptions on Feedback in a Graduate Social Work Distance Education Program. *Journal of Teaching in Social Work*, 42(4), 392-408.
- Mclaughlin, H., Scholar, H., and Teater, B. (2020). Social work education in a global pandemic: strategies, reflections, and challenges. *Social Work Education*, 975-982.
- Mitchell, B., Sarfati, D., and Stewart, M. (2021). COVID-19 and beyond: A prototype for remote/virtual social work field placement. *Clinical Social Work Journal*, 1-8.

- Morley, C., and Clarke, J. (2020). From crisis to opportunity? Innovations in Australian social work field education during the COVID-19 global pandemic. *Social Work Education*, 1048-1057.
- Pelech, W., Wulff, D., Perrault, E., Ayala, J., Baynton, M., Williams, M., Shankar, J. (2013). Current Challenges in Social Work Distance Education: Responses from the Elluminati. *Journal of Teaching in Social Work*, 393-407.
- Reamer, F. G. (2013). Distance and Online Social Work Education: Novel Ethical Challenges. *Journal of Teaching in Social Work*, 369-384.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tuncay, T. (2020). Çevrimiçi Sosyal Hizmet Eğitimi: Fırsatlar ve Engeller. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 18-25.
- Vernon, R., Vakalahi, H., Pierce, D., Pittman-Munke, P., and Adkins, L. F. (2009). Distance Education Programs in Social Work: Current and Emerging Trends. *Journal of Social Work Education*, 263-276.
- Wilkerson, D. A., & McCarthy, K. (2021). A Social Work Distance Educator Community of Practice: Description, Outcomes, and Future. *Professional Development: The International Journal of Continuing Social Work Education*, 24(1), 29–39.
- Whelan, J. (2021). Tales of precarity: A reflexive essay on experiencing the COVID pandemic as a social work educator on a precarious contract. *Qualitative Social Work*, 579–586.
- Yıldırım, F., Abukan, B., Öztürk, H., ve Eker, H. (2020). Sosyal hizmette teknoloji kullanımı ve sosyal hizmet uzmanlarının dijital yapabilirlikleri: Covid-19 salgını odağında bir değerlendirme. *Journal of Turkish Studies*, 15(8), 3899-3916.